

ГРОШОВІ ПЕРЕКАЗИ В МІГРАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ОГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ТА ПРОБЛЕМИ ВИМІРЮВАННЯ

Хом'як А. О.,

викладач кафедри соціології

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: 0000-0002-6661-4510

andrii.khomiak@gmail.com

Стаття присвячена аналізу основних теоретичних підходів до дослідження грошових переказів мігрантів та методологічних викликів їх вивчення. У роботі розглянуто еволюцію наукових поглядів від підходу нової економіки трудової міграції (NELM), що акцентує увагу на домогосподарських стратегіях та економічних мотивах мігрантів, до сучасних транснаціональних студій, які підкреслюють важливість соціальних, культурних і політичних зв'язків між країною походження та країною перебування. Проаналізовано внесок ключових дослідників у розуміння мотивів, механізмів та наслідків грошових переказів, а також розкрито різноманіття підходів до трактування цього феномену – від інструменту диверсифікації ризиків до елементу підтримки транснаціональних зв'язків.

Особливу увагу приділено методологічним проблемам вимірювання обсягів грошових переказів, зокрема ролі неформальних каналів, які часто залишаються поза межами офіційної статистики. Окреслено основні труднощі, пов'язані з оцінкою реальних масштабів фінансових потоків, а також впливом грошових переказів на соціально-економічний розвиток країн-реципієнтів. На прикладі України показано значення грошових переказів для національної економіки, їхню динаміку в умовах політичної та безпекової кризи, а також роль у підтримці домогосподарств під час війни.

Стаття підкреслює необхідність комплексного підходу до дослідження грошових переказів як частини складних соціально-економічних процесів, що враховує як економічні, так і соціокультурні аспекти міграції, а також закликає до подальшого вдосконалення методології досліджень у цій сфері.

Ключові слова: грошові перекази, міграція, NELM, транснаціоналізм, методологія дослідження, вимушені мігранти, трудові мігранти.

Актуальність дослідження. Міграції українців закордон стали однією з дискусійних тем як у науковому, так і в політичному дискурсі. До лютого 2022 року у полі зору як науковців, так і політиків була трудова міграція українців в країни ЄС і в Польщу. Яка за даними Національного Банку польщі становила понад 1.3 млн мігрантів до лютого 2022 року у Польщі. Але з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну трудова міграція змінилась на вимушену міграцію. Водночас одним із основних індикаторів масовості трудової міграції були саме грошові перекази українців до України. Вони становили 8% ВВП України.

Грошові перекази мігрантів є потужним інструментом глобального перерозподілу ресурсів, який часто залишається поза увагою у порівнянні з офіційною міжнародною допомогою. За даними Our World in Data, у 2021 році обсяги коштів, які мігранти надсилають або привозять додому, перевищили обсяги світової допомоги більш ніж утричі. Більшість цих переказів надходить із країн з високим рівнем доходу до країн із середнім і низьким рівнем доходу, що суттєво впливає на добробут отримувачів. Водночас зважаючи на важливість цього феномену для міграційних досліджень, багато дослідників використовують його як описову характеристику без імплементації цього феномену та показника, що його описує в теоретичну модель досліджень міграції. Водночас, дослідження грошових переказів актуалізуються як їх обсягами так і впливом на соціальну структуру суспільств вибуття та прибуття мігрантів.

Наприклад, у понад тридцяти країнах світу грошові перекази складають понад 10% ВВП, а в окремих країнах Центральної Америки – до 20–30%. Ці кошти дозволяють сім'ям покривати базові потреби, такі як освіта, медичне обслуговування та харчування, і часто є приватною «страховою сіткою» для домогосподарств у країнах із недостатньо розвиненими державними системами соціального захисту (Teutem & Acisu, 2025). Це підкреслює важливість міграції як джерела фінансових ресурсів для домогосподарств і місцевих громад. Також дослідження Світового Банку стверджують, що грошові перекази мігрантів до країн походження дозволили зменшити частку бідного населення в цих країнах, також ці грошові перекази є стійкими до економічних та політичних криз порівняно з іншими потоками капіталу (Ratha, 2022).

В українських наукових працях не так часто зустрічається огляд грошових переказів мігрантів та їх імплементація в теоретичні моделі розгляду міграційних процесів. В цій статті розглянемо основні теоретичні моделі та праці, які розглядають грошові перекази як показники міграційних або інтеграційних процесів мігрантів. Також в статті окреслено основні перешкоди для врахування та обчислення цього важливого показника для подальших наукових дослідження.

Огляд теоретичних підходів до дослідження грошових переказів мігрантів. В міграційних дослідженнях давно точаться дискусії щодо релевантності тієї чи іншої теоретичної рамки та моделі до дослідження міграцій. Так, Дуглас Массей та його співавтори у відомій хрестоматійній статті зазначають, що жодна з окремих теорій – економічна, соціологічна, політична чи інституційна – не може повністю пояснити всі аспекти міжнародної міграції. Вони підкреслюють, що міграція є багаторівневим процесом, який формується під впливом як макроекономічних структур (наприклад, глобальні ринки, політичні режими, міжнародні відносини), так і мікрорівневих чинників (індивідуальні рішення, сімейні стратегії, соціальні мережі) (Massey et al., 1993). В даній розвідці розглянемо основні теоретичні підходи до досліджень грошових переказів мігрантів як на макро- так і на мікрорівнях.

Грошові перекази мігрантів часто розглядаються через призму їх впливу на країну походження мігрантів. Водночас у науковій та політичній дискусії існують протилежні погляди щодо ролі грошових переказів у розвитку. З одного боку, так звані «міграційні оптимісти» вважають, що перекази сприяють економічному зростанню, інвестуванню та підвищенню добробуту. З іншого боку, «міграційні песимісти» наголошують на ризиках «відтоку мізків» і можливому підриві довгострокового розвитку через втрату людського капіталу (de Haas, 2020, с. 17).

Де Хаас підкреслює, що, попри значні вигоди для окремих осіб, домогосподарств і громад, грошові перекази не можуть розглядатися як універсальний інструмент вирішення структурних проблем розвитку на національному рівні. Їхній позитивний вплив обмежується загальним інвестиційним кліматом, якістю інститутів та політикою уряду. Якщо ж уряди не впроваджують необхідних реформ, міграція та грошові перекази можуть навіть підтримувати ситуацію залежності та відсталості, а не сприяти сталому розвитку (de Haas, 2020, с. 20).

Також, де Хаас пропонує розглядати грошові перекази не як ізольований фактор, а як частину складного соціального процесу, що впливає на прагнення та можливості мігрантів, а також на структурні умови, в яких вони діють (de Haas, 2021).

Традиційно перекази розглядалися як фінансові потоки, що сприяють економічному розвитку країн-реципієнтів, покращують добробут домогосподарств, стимулюють інвестиції в освіту, охорону здоров'я, інфраструктуру (Carling, 2014). Такий підхід акцентує увагу на позитивних макроекономічних ефектах переказів, часто ігноруючи їхню соціальну складову (Karim, 2005).

Однак критика цього підходу вказує на його обмеженість, зокрема на тенденцію до ідеалізації переказів як універсального інструменту розвитку (de Haas, 2020). Дослідники наголошують, що перекази можуть також створювати нові форми залежності, відтворювати нерівність, сприяти приватизації соціальних послуг і навіть посилювати неоколоніальні відносини між країнами (Weiss, 2005; Ströhle & Meyer, 2023).

Дослідниця Марта Ердал вказує, що дослідження грошових переказів мігрантів традиційно спираються на дві основні теоретичні парадигми:

- підхід нової економіки трудової міграції (NELM);
- транснаціональні студії міграції (Erdal, 2012).

Кожна з них пропонує власне бачення мотивів, механізмів і наслідків переказів, а також визначає, хто є основним отримувачем і як розподіляються ці ресурси.

Підхід нової економічної теорії міграції (The new economics of labour migration)¹, започаткований у працях Лукаса і Старка Lucas & Stark (1985), розглядає домогосподарство як головну одиницю аналізу. У цій моделі грошові перекази трактуються як результат колективних стратегій

1 В цій статті даний підхід буде згадуватись за аббревіатурою англійською як NELM.

домогосподарства, спрямованих на диверсифікацію ризиків, забезпечення добробуту та інвестиції у розвиток. Мотиви надсилання коштів пояснюються як альтруїстичними, так і егоїстичними, або їх поєднанням.

Грошові перекази мігрантів посідають центральне місце у сучасних дослідженнях міграції, оскільки вони не лише впливають на добробут домогосподарств, а й формують економічні та соціальні стратегії сімей і громад (Stark, 1988; Taylor, 1999). Дослідження грошових переказів у NELM дозволяє зрозуміти, як міграція перетворюється з індивідуального вибору на складну сімейну стратегію, спрямовану на управління ризиками, інвестиції та забезпечення стабільності.

По-перше, грошові перекази розглядаються як ключовий елемент неформальних контрактів між мігрантом і його сім'єю. Вони є не просто проявом альтруїзму, а частиною довгострокової угоди, що забезпечує взаємну вигоду та підтримку у відповідь на економічні ризики та невизначеність (Stark, 1988). Саме через перекази сім'ї можуть диверсифікувати джерела доходу, зменшити вразливість до локальних шоків і забезпечити страхування у разі втрати врожаю чи роботи (Taylor, 1986).

По-друге, NELM підкреслює, що грошові перекази є інструментом відшкодування сім'ї за інвестиції у мігранта, зокрема в освіту чи підтримку на початкових етапах міграції (Stark & Lucas, 1988). Це створює міжчасову взаємозалежність, коли мігрант повертає сім'ї частину отриманих вигод, що підсилює стійкість сімейних стратегій (Taylor, 1986).

По-третє, грошові перекази мають важливе значення для розвитку місцевих економік. Вони не лише підвищують рівень споживання, а й можуть стимулювати інвестиції у виробництво, освіту, охорону здоров'я, створюючи мультиплікативний ефект для громад, що відправляють мігрантів (Taylor, 1986). Таким чином, перекази стають інструментом подолання ринкових недосконалостей, особливо в умовах відсутності доступу до кредитних чи страхових ринків (Stark & Lucas, 1988).

Важливий внесок у розуміння ролі грошових переказів зробила концепція «нової економіки трудової міграції» (NELM). Згідно з підходом NELM, рішення про міграцію приймається не окремою особою, а домогосподарством як колективним агентом, який прагне мінімізувати ризики та подолати обмеження місцевих ринків (Taylor, 1986). У цьому контексті грошові перекази розглядаються як механізм страхування та інструмент для фінансування інвестицій, які були б неможливі без зовнішніх доходів. NELM підкреслює, що міграція та перекази – це частина спільної стратегії домогосподарства, спрямованої на підвищення добробуту, а не лише реакція на різницю в заробітках (Taylor, 1986).

Крім того, роль грошових переказів у міграційних дослідженнях полягає у переосмисленні мотивів міграції. Вони демонструють, що рішення про міграцію приймається не лише з метою максимізації індивідуального доходу, а й як частина колективної сімейної стратегії, спрямованої на забезпечення добробуту всіх членів домогосподарства (Taylor, 1986). Перекази також пов'язані з очікуванням спадку, соціальним статусом та підтримкою зв'язків із громадою (Stark & Lucas, 1988).

Водночас, цей підхід часто ігнорує внутрішньодомогосподарські відмінності, гендерні ролі та складність соціальних зв'язків, що особливо проявляється у випадках тривалої або ланцюгової міграції (Hagen-Zanker & Siegel, 2007).

Хасан Махмуд (2020) показує, що NELM не дає змоги чітко розрізняти альтруїзм і власні інтереси мігрантів, оскільки трактує їх механістично (Mahmud, 2020). На противагу цьому, Махмуд (2020) пропонує соціологічний підхід, який переносить фокус із суто індивідуальних мотивів на аналіз соціальних детермінант. Його концепція базується на класичній дюркгеймівській ідеї, що індивідуальні дії завжди соціально зумовлені. Мотивації мігрантів формуються під впливом соціальних норм, структур, очікувань і тиску з боку родини, громади чи держави. Автор розробляє типологію переказів, яка враховує як добровільні альтруїстичні та егоїстичні мотиви, так і соціально контрольовані, незалежні та навіть примусові перекази, а також пояснює випадки повної відсутності грошових переказів.

Особливістю підходу Махмуда є врахування динаміки мотивацій мігрантів, які змінюються під впливом як внутрішніх (наприклад, соціалізація, зміна поколінь), так і зовнішніх чинників (зміни в законодавстві, ринку праці, політиці держави). Він підкреслює, що мігранти діють у контексті соціальних зв'язків і структур як у країні походження, так і в країні перебування, а саме ця «соціальна вбудованість» визначає характер і обсяг грошових переказів (Mahmud, 2020).

Однією з ключових інновацій у сучасних дослідженнях грошових переказів мігрантів є інтегрований підхід до аналізу міграції та грошових переказів мігрантів, запропонований Філіз Гаріп (Garip, 2012). Традиційно більшість емпіричних робіт розглядали рішення про міграцію та рішення про перекази як незалежні процеси, що призводило до потенційної упередженості у висновках щодо мотивацій та детермінант переказів. Гаріп (2012) наголошує, що грошові перекази спостерігаються лише серед мігрантів, які самі по собі є селективною групою населення, а отже, аналіз лише цієї підгрупи без урахування процесу відбору може суттєво спотворювати результати.

Особливістю підходу Гаріп (2012) є використання цензурованої біваріантної пробіт-моделі (Heckman selection model), яка дозволяє одночасно моделювати ймовірність міграції та ймовірність

здійснення грошових переказів. Такий підхід враховує кореляцію між рішенням про міграцію та рішенням про перекази, а також дозволяє скоригувати оцінки впливу різних факторів на поведінку мігрантів щодо ремітенсів. Для ідентифікації моделі авторка використовує інструментальну змінну – відстань до районного центру, яка впливає на ймовірність міграції, але не має прямого впливу на рішення про перекази.

Завдяки інтегрованому підходу Гаріп (2012) демонструє, що багато висновків, отриманих у попередніх дослідженнях ізольованих моделей, можуть бути хибними або неповними. Зокрема, після врахування селективності міграції змінюється значущість таких факторів, як освіта, тривалість перебування мігранта, відстань до місця призначення та наявність дітей у домогосподарстві. Це підкреслює важливість комплексного аналізу, який враховує взаємозв'язок між міграцією та переказами, для отримання валідних і порівнюваних результатів щодо мотивацій та наслідків грошових переказів мігрантів.

Критика домогосподарського підходу посилюється у транснаціональних дослідженнях міграції, які акцентують на складності соціальних полів, що формуються між країнами походження та проживання мігрантів (Vertovec, 2009). У цьому підході грошові перекази розглядаються не лише як фінансові потоки, а як частина ширших соціальних практик, що включають підтримку, обміни, релігійні обов'язки, інвестиції та подарунки. Важливим стає контекст: мотиви, способи та отримувачі переказів залежать від соціальних, культурних, релігійних і гендерних відносин (Goldring, 2004).

Представник цього підходу Томас Файст зазначає, що грошові перекази є типовими для першого покоління трудових мігрантів і біженців. У таких випадках мігранти надсилають гроші тим, хто займається домашніми справами в країні походження. Цей механізм зазвичай діє до возз'єднання сім'ї або до смерті членів першого покоління. Таким чином, грошові перекази є важливою складовою підтримки транснаціональних зв'язків між мігрантами та їхніми родинами, сприяючи економічній стабільності та соціальному забезпеченню в країнах походження (Faist, 2000).

Так, відомий дослідник міграцій Алехндро Портес визначає транснаціоналізм як сукупність економічних, політичних і соціокультурних ініціатив, які здійснюються через регулярні контакти між мігрантами та їхніми країнами походження. Це явище включає людей, які живуть «подвійним життям», підтримуючи зв'язки з двома країнами. (Portes et al., 1999).

Також транснаціональний підхід релевантний не лише для дослідження грошових переказів мігрантів, але і для дослідження грошових переказів як частину зв'язку з країною походження вимушених мігрантів або біженців. На відміну від традиційних поглядів, які розглядають міграцію як односторонній процес, транснаціоналізм підкреслює, що біженці підтримують активні зв'язки зі своїми родинами та громадами, що залишилися вдома, і ці зв'язки впливають на їхню поведінку та рішення (Bakker et al., 2014).

Дослідження Bakker et al. (2014) показує, що на грошові перекази біженців впливають як ресурси, доступні їм у приймаючій країні, так і потреби їхніх родин у країні походження. З одного боку, економічна інтеграція в приймаючому суспільстві, така як працевлаштування та освіта, збільшує можливості біженців надсилати гроші додому. З іншого боку, економічна та соціальна ситуація в країні походження, зокрема рівень бідності та наявність конфліктів, визначають потребу у фінансовій підтримці. Наприклад, сомалійці, які часто мають низький рівень економічної інтеграції в Нідерландах, є одними з найактивніших відправників грошових переказів, оскільки їхні родини в Сомалі потребують значної фінансової допомоги.

Ці висновки підкреслюють важливість врахування контекстуальних факторів при вивченні грошових переказів біженців. Транснаціональний підхід дозволяє дослідникам вийти за межі простих економічних моделей і враховувати соціальні, культурні та політичні аспекти, які впливають на рішення біженців щодо надсилання грошей додому. Крім того, цей підхід підкреслює, що грошові перекази є не лише економічною діяльністю, але й формою соціальної підтримки та збереження зв'язків між біженцями та їхніми країнами походження.

Транснаціональна перспектива в дослідженні грошових переказів мігрантів, незважаючи на свою аналітичну продуктивність, зазнає суттєвої критики з боку сучасних дослідників міграційних фінансових потоків. Основні методологічні зауваження стосуються можливого переоцінювання ступеня фінансової зв'язності мігрантів із країнами походження та складності емпіричного виміру транснаціональних грошових потоків.

Методологічні та методичні проблеми дослідження грошових переказів мігрантів. Критичний аналіз засвідчує, що не всі мігранти мають реальну можливість підтримувати активні фінансові зв'язки з батьківщиною через структурні економічні обмеження, високі комісії за перекази та правові бар'єри. Дослідження показують значну диференціацію у практиках надсилання грошових переказів залежно від соціально-економічного статусу мігрантів, їх правового становища та доступу до фінансових послуг (Migration Data Portal, 2024). Глобально, грошові перекази, за оцінками, зросли

на 4,6 відсотка з 865 мільярдів доларів США у 2023 році до 905 мільярдів доларів США у 2024 році, проте ці агреговані показники приховують значну нерівність у доступі до послуг грошових переказів (World Bank, 2024).

Додатковою проблемою є складність емпіричного виміру транснаціональних фінансових потоків мігрантів. Методологічні виклики включають неповноту офіційної статистики через існування неформальних каналів переказів, проблеми з класифікацією різних типів фінансових трансферів та необхідність врахування непрямих ефектів грошових переказів на економіку країн походження (World Bank, 2023). Світовий банк фіксує лише офіційно зареєстровані перекази, тоді як неформальні канали можуть становити значну частину реальних потоків.

Більшість досліджень базуються на офіційній статистиці (платіжного балансу) і на опитуваннях мігрантів/отримувачів. Офіційні оцінки (НБУ, Світовий банк та ін.) враховують формальні перекази, що потрапляють до балансу платежів як «особисті трансфери» та «доходи працівників» (compensation of employees) (*Personal Transfers and Compensation of Employees*, 2024). Ці дані збираються з банківських і небанківських платіжних систем (SWIFT, поштові перекази, системи грошових переказів тощо) і звітуються регуляторам.

Грошові перекази трудових мігрантів залишаються одним із ключових джерел зовнішніх надходжень до України, відіграючи значну роль у підтримці макроекономічної стабільності та добробуту домогосподарств. Протягом 2007–2013 років обсяги переказів зросли з приблизно 4,9 млрд дол. США до 8,5 млрд дол. США, досягаючи близько 4–5 % ВВП. Унаслідок початку конфлікту на Донбасі у 2014 році спостерігалось помітне скорочення обсягів надходжень, однак уже з 2015 року тенденція знову змінилася на зростаючу, досягнувши піку в 2021 році – близько 14 млрд дол. США, що становило понад 7 % ВВП (Minfin, 2024).

Після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році обсяги грошових переказів значно знизилися – до 6,5 млрд дол. США у першій половині року. Проте у 2023–2024 роках спостерігається поступове відновлення. Згідно з останніми даними, у 2025 році основними країнами-донорами залишаються Польща (34,9 % загального обсягу), США (12 %), Велика Британія (8,7 %) та інші європейські країни (Minfin, 2024). Ці надходження надалі формують суттєву частку валютного потоку до країни, зокрема в умовах війни та гуманітарної кризи.

Водночас приблизно 40–50 % загального обсягу грошових переказів надходить через неформальні канали, що ускладнює точне вимірювання їх впливу на економіку та обмежує можливості державної регуляції. Трудова міграція та супутні трансферти демонструють високу резистентність, зберігаючи важливу функцію соціально-економічної підтримки навіть в умовах глибокої політичної та безпекової нестабільності (Minfin, 2024).

Проблема дослідження грошових переказів також полягає в оцінці їх обсягів. Так, у статті Дж. Пейджа та С. Плази (2006) особливу увагу приділено проблемі оцінки обсягу неформальних (неофіційних) грошових переказів мігрантів, які не відображаються в офіційній статистиці. Автори підкреслюють, що офіційні дані суттєво недооцінюють реальні обсяги трансферів, оскільки значна частина переказів здійснюється через неформальні канали – наприклад, через особисті передачі, неофіційних операторів, поштові служби, обмінні пункти або навіть через знайомих і подорожуючих.

Для оцінки масштабів неформальних переказів автори застосовують економетричний підхід, використовуючи дані по 143 країнах, зібрані у попередніх дослідженнях (Adams & Page, 2005). Вони виділяють дві основні ситуації, які свідчать про недооблік переказів: по-перше, коли в країні є значна частка мігрантів, але офіційні перекази малі або відсутні; по-друге, коли частка мігрантів у населенні значно перевищує частку офіційних переказів у ВВП. Для таких випадків автори припускають, що значна частина переказів здійснюється неофіційно.

Модель, яку використовують автори, враховує такі змінні, як частка мігрантів у населенні, премія чорного ринку на валюту (як індикатор стимулів для використання неофіційних каналів), рівень освіти населення та регіональні особливості. Виходячи з цих параметрів, вони будують регресійну модель, яка дозволяє оцінити загальний обсяг переказів (офіційних і неофіційних) для кожної країни.

Результати розрахунків показують, що у середньому у світі неофіційні перекази становлять близько 48% від загального обсягу грошових трансферів мігрантів. Найбільша частка неформальних переказів спостерігається в країнах Африки на південь від Сахари (до 73%), тоді як у Південній Азії цей показник є незначним. У абсолютних цифрах, за оцінками авторів, у 2004 році обсяг неофіційних переказів до країн, що розвиваються, сягав 57,5 млрд доларів США.

У дослідженні транскордонної мобільності та транснаціонального способу життя мешканців Європейського Союзу доцільно розрізняти два основні типи грошових потоків: особисті трансфери, тобто грошові перекази, які мігранти надсилають своїм сім'ям, та компенсацію працівникам, що включає заробітну плату, отриману громадянами за роботу за межами власної країни. Статистичні дані Eurostat за 2014–2023 роки свідчать про стійку асиметрію між цими потоками. З одного боку, ЄС

виступає донором особистих трансфертів: обсяг коштів, що надходять із країн ЄС до сімей мігрантів у третіх країнах, перевищує зворотний потік. З іншого боку, у сфері компенсації працівникам спостерігається протилежна тенденція: громадяни ЄС отримують більше доходів за межами Союзу, ніж нерезиденти – у межах ЄС. Це вказує на те, що Європейський Союз одночасно є як джерелом значних фінансових ресурсів, які спрямовуються на підтримку родин за його межами, так і простором акумуляції трудових доходів своїх громадян, які працюють за кордоном. Подібна подвійність і протилежна динаміка фінансових потоків є важливими для розуміння сучасної міграційної політики, ролі ЄС у глобальному розподілі праці, а також транснаціональних механізмів підтримки родинних зв'язків і трудової мобільності (*Personal Transfers and Compensation of Employees*, 2024).

Висновки. Проведений аналіз теоретичних підходів до дослідження грошових переказів мігрантів засвідчує складність та багатовимірність цього феномену. Еволюція від економічних моделей NELM до транснаціональних студій відображає поглиблення розуміння грошових переказів як частини ширших соціальних процесів, що виходять за межі суто фінансових трансакцій.

Ключовими висновками дослідження є:

По-перше, жоден із розглянутих теоретичних підходів не може повністю пояснити всі аспекти грошових переказів мігрантів. NELM забезпечує розуміння економічних мотивів та домогосподарських стратегій, тоді як транснаціональний підхід розкриває соціокультурні аспекти та складність міжнародних зв'язків.

По-друге, методологічні виклики дослідження грошових переказів залишаються значними. Проблема неформальних каналів, що становлять до 40-50% загального обсягу переказів, суттєво ускладнює точне вимірювання їх впливу на економіку країн походження та призначення.

По-третє, досвід України демонструє критичну важливість грошових переказів для національної економіки, особливо в умовах кризи. Навіть в умовах війни перекази зберігають свою роль як стабілізуючий фактор, що підкреслює їх резистентність до зовнішніх шоків.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці інтегрованих методологічних підходів, які б поєднували кількісні та якісні методи аналізу, враховували контекстуальні особливості різних міграційних потоків та забезпечували більш точне вимірювання реальних обсягів грошових переказів через формальні та неформальні канали.

Khomiak A. Remittances in migration studies: a review of theoretical approaches and measurement challenges

the article is devoted to the analysis of the main theoretical approaches to the study of migrant remittances and the methodological challenges of their research. The paper examines the evolution of scientific perspectives from the New Economics of Labor Migration (NELM), which focuses on household strategies and the economic motives of migrants, to modern transnational studies that emphasize the importance of social, cultural, and political ties between the country of origin and the country of residence. The contribution of key researchers to understanding the motives, mechanisms, and consequences of remittances is analyzed, as well as the diversity of approaches to interpreting this phenomenon—from a tool for risk diversification to an element of maintaining transnational connections.

Special attention is paid to methodological problems in measuring the volume of remittances, particularly the role of informal channels, which often remain outside official statistics. The main difficulties associated with assessing the real scale of financial flows and the impact of remittances on the socio-economic development of recipient countries are outlined. Using Ukraine as an example, the significance of remittances for the national economy is demonstrated, as well as their dynamics in the context of political and security crises, and their role in supporting households during wartime.

The article emphasizes the need for a comprehensive approach to the study of remittances as part of complex socio-economic processes, taking into account both the economic and sociocultural aspects of migration, and calls for further improvement of research methodology in this field.

Key words: remittances, migration, NELM, transnationalism, research methodology, forced migrants, labor migrants

Література:

1. Bakker, L., Engbersen, G., & Dagevos, J. (2014). In Exile and in Touch: Transnational Activities of Refugees in a Comparative Perspective. *Comparative Migration Studies*, 2(3), 261–282. <https://doi.org/10.5117/CMS2014.3.BAKK>

2. Carling, J. (2014). Scripting Remittances: Making Sense of Money Transfers in Transnational Relationships. *International Migration Review*, 48(1_suppl), 218–262. <https://doi.org/10.1111/imre.12143>
3. de Haas, H. (2020). Paradoxes of migration and development. B *Routledge handbook of migration and development* (с. 17–31). Routledge.
4. de Haas, H. (2021). A theory of migration: The aspirations-capabilities framework. *Comparative Migration Studies*, 9(1), 8. <https://doi.org/10.1186/s40878-020-00210-4>
5. Erdal, M. B. (2012). Who is the Money for? Remittances within and beyond the Household in Pakistan. *Asian and Pacific Migration Journal*, 21(4), 437–457. <https://doi.org/10.1177/011719681202100401>
6. Faist, T. (2000). Transnationalization in international migration: Implications for the study of citizenship and culture. *Ethnic and Racial Studies*, 23(2), 189–222. <https://doi.org/10.1080/014198700329024>
7. Garip, F. (2012). An Integrated Analysis of Migration and Remittances: Modeling Migration as a Mechanism for Selection. *Population Research and Policy Review*, 31(5), 637–663. <https://doi.org/10.1007/s11113-012-9246-5>
8. Goldring, L. (2004). Family and Collective Remittances to Mexico: A Multi-dimensional Typology. *Development and Change*, 35(4), 799–840. <https://doi.org/10.1111/j.0012-155X.2004.00380.x>
9. Hagen-Zanker, J., & Siegel, M. (2007). The Determinants of Remittances: A Review of the Literature. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1095719>
10. Mahmud, H. (2020). From individual motivations to social determinants: Towards a sociology of migrants' remittances. *International Social Science Journal*, 70(237–238), 175–188. <https://doi.org/10.1111/issj.12247>
11. Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431. <https://doi.org/10.2307/2938462>
12. Minfin. (2024). Грошові перекази в Україну [Моніторинг грошових переказів в Україну за роками та країнами]. Index.Minfin. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/>
13. Migration Data Portal. (2024). Remittances. Global Migration Data Analysis Centre. <https://www.migrationdataportal.org/themes/remittances>
14. Personal transfers and compensation of employees. (2024). Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Personal_transfers_and_compensation_of_employees
15. Portes, A., Guarnizo, L. E., & Landolt, P. (1999). The study of transnationalism: Pitfalls and promise of an emergent research field. *Ethnic and Racial Studies*, 22(2), 217–237. <https://doi.org/10.1080/014198799329468>
16. Ratha, D. (2022). Remittances. Finance & Development, Back to Basics Series. *International Monetary Fund*.
17. Stark, O. (1988). Migration, Remittances, and the Family. *Economic Development and Cultural Change*, 36(3), 465–481. <https://doi.org/10.1086/451670>
18. Taylor, E. J. (1999). The New Economics of Labour Migration and the Role of Remittances in the Migration Process. *International Migration*, 37(1), 63–88. <https://doi.org/10.1111/1468-2435.00066>
19. Teutem, S. van, & Acisu, T. (2025). The great global redistributor we never hear about: Money sent or brought back by migrants. *Our World in Data*. <https://ourworldindata.org/great-global-redistributor-money-sent-brought-back-migrants-remittances>
20. Vertovec, S. (2009). *Transnationalism*. Routledge.
21. World Bank. (2024). *Migration and remittances: Recent developments and outlook*.

Стаття надійшла до редакції 06.06.2025

Стаття рекомендована до друку 10.06.2025